УДК 811:111:82’42
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-33

Ольга ЗАБОЛОТСЬКА,
orcid.org/0000-0002-8899-8244
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова
Херсонського державного університету
(Херсон, Україна) beautydragon611@gmail.com

ПРИХОВАНІ СМИСЛИ У МЕМАХ ВОЄННОЇ ТЕМАТИКИ

Створення мережі Інтернет як засобу віртуального спілкування уможливлює в зручний час обмін інформацією. Продуктом мас медійного простору стали демотиваційні постери, меми, комікси, зацікавленість якими спостерігається серед різних вікових, гендерних, етнічних верст населення нашої планети. Меми як продукт віртуальної мас медіа поділяється на мемплекси, меми, медіамеми. Екстраполюючи досягнення вітчизняних науковців–лінгвістів у контексті даної проблеми на площину нашої розвідки, розглядаємо медіамеми про війну в Україні 2022–2023 рр. як креалізовані тексти, що мають вербальний та візуальний компоненти. ***Мета*** *статті – визначити приховані смисли, що закодовані в мемах воєнної тематики як різновиду Інтернет-дискурсу. Для здійснення мети необхідно вирішити такі завдання: 1) охарактеризувати поняття «Інтернет дискурс», «воєнний дискурс», «мем»; 2) визначити особливості мему з лінгвістичної точки зору; 3) визначити засоби реалізації прагматичної спрямованості мему воєнної тематики як продукту віртуального масмедіа.* ***Новизна*** *визначається спробою вперше розкрити приховані смисли в Інтернет-мемах воєнної тематики 2022–2023 років.* ***Висновки.*** *Аналіз мовного матеріалу показав, що прагматичний потенціал Інтернет-мемів реалізується через алегорію, гру слів, іронію, алюзію, метафори, порівняння. Викриваючі соціальні негаразди, інтернет-меми мають вплив на спочивачів Інтернет-дискурсу. Візуальний та вербальний компоненти Інтернет-мема взаємодіють один з одним і мають у більшості випадків синсемантичний тип відношень. Вербальний компонент фіксує інформацію та мотивує Інтернет споживача до роздумів. Натомість, візуальний компонент несе певну інформацію, яка по-різному інтерпретується реципієнтами, залежно від індивідуального сприйняття людиною навколишньої дійсності та рівня його обізнаності даною проблемою.*

Ключові слова: *Інтернет-дискурс, воєнний дискурс, медіамеми, приховані смисли.*

Olha ZABOLOTSKA,
orcid.org/0000-0002-8899-8244
Doctor of Pedagogy, Professor,
Professor at the Department of English Philology and World Literature
named after Professor Oleh Mishukov
Kherson State University
(Kherson, Ukraine) beautydragon611@gmail.com

IMPLICIT MEANINGS IN WAR-MEMES

The creation of the Internet as a means of virtual communication makes it possible to exchange information at a convenient time. Demotivational posters, memes, and comics have become products of mass-media space, the interest in which is observed among different age, gender, and ethnic groups of the population of our planet. Memes as a product of virtual mass media are divided into memeplexes, memes, and media memes. Extrapolating the achievements of Ukrainian linguists in the context of this problem to the plane of our reseach, we consider media -memes about the war in Ukraine in 2022–2023 as creolized texts that have verbal and visual components. ***The purpose*** *of this article is to determine the hidden meanings encoded in war-themed memes as a type of Internet-discourse. To achieve the aim, it is necessary to solve the following tasks: 1) to characterize the notions “Internet-discourse”, “military discourse”, “meme”; 2) to determine the features of the meme from a linguistic point of view; 3) to define the means of implementing the pragmatic orientation of the war-themed meme as a product of virtual mass media.* ***Novelty*** *is determined by an attempt to reveal for the first time the hidden meanings in Internet- memes about the war in Ukraine in 2022–2023.* ***Conclusions****. The analysis of language material showed that the pragmatic potential of Internet memes is realized through allegory, pun, irony, allusion, metaphors. Exposing social problems, media-memes have an impact on the user of Internet-discourse. The visual and verbal components of an media- meme interact with each other and have, in most cases, a synsemantic type of relationship. The verbal component fixes the information and motivates the Internet users to think. But the visual component carries certain information, which is interpreted differently by the recipients, depending on a person's individual perception of the surrounding reality and the level of his awareness of the given problem.*

Key words: *Internet-discourse, military discourse, media-memes, implicit meanings.*

Актуальність дослідження. Сьогодення робить свої виклики щодо сфери життя людей та їхньої діяльності. Війна, в яку втягнула нас ворожа влада, має свій відбиток на світогляд сучасного суспільстві та вплив на дії та думки пересічних громадян. Героїчне протистояння населення, небайдужих людей, воїнів ЗСУ, обговорюється та висвітлюється засобами масової інформації як в нашій країні, так і за її кордонами. У всіх куточках світу знають про війну в Україні за її незалежність та суверенітет. І одним з найпоширеніших та доступних засобів отримання інформації є беззаперечно – Інтернет мережа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтернет-дискурс становить об'єкт дослідження різних наукових сфер, зокрема і філології. Вивченням Інтернет-дискурсу займалися такі науковці як: Лук'янець Т., Crystal D., Susan B., Naomi S., Susan C.

У царині лінгвістичних розвідок Інтернет дискурс розглядався як відображення нової віртуальної медіареальності (Заболотська О.), як особливий різновид дискурсу (Байчибаєв О., Гаевська Н.), як глобальне міжкультурне явище з його мовним оформленням (Ахренова Н.), віртуальне жанроведення (Горошко О., Землякова О.). Особливості віртуального дискурсу (Гриценко Л.) та його лінгвокультурологічні характеристики (Лутовинова О.) розширили розуміння Інтернет-дискурсу як лінгвістичного феномена.

Сучасні пошуки учених висвітлюють воєнні події в Україні в різних семіотичних контекстах, а саме: мультимодальний дискурс про війну у телеграм месенжерах (Шевченко І.), трансмодальна стилістика українського воєнного дискурсу: психолінгвістичний вимір (Ізотова Н.), лінгвокультурні моделі сучасного воєнного дискурсу (Мартинюк А.), меми воєнної тематики з позиції теорії імплікатур (Безугла Л.), дискурсивне конструювання національної ідентичності у світоглядних наративах (Ущина В.), поетика воєнної доби (Белехова Л.), словник українського супротиву: лексикографічна інтерпретація неології доби російської агресії в Україні (Вокальчук Г.), концепт ВІЙНА: особливості мовної об'єктивації у газетному тексті (Вільчинська Т.), структурно-семантичне наповнення концепту «ВІЙНА» у лінгвістичних дослідженнях (Васянович Євгенія), війна в Україні: гумор vs страх (комунікативно-прагматичний аспект) (Дяченко Н., Усатий А.), аналіз лінгвістичних характеристик корпусу медіа текстів тематики «ВІЙНА В УКРАЇНІ» (Білик К.), взаємодія понять МОВА – ВІЙНА як об'єкт лінгвістичного аналізу: результати і нові підходи (Мацюк Г.), лінгвістична відповідність понять «воєнний» дискурс vs «військовий» дискурс (Стаднік І.). Наведені вище тематики свідчать про різні аспекти дослідження даної проблеми та незаперечну її актуальність.

Визначення мети дослідження. Метою нашої статті є визначення прихованих смислів, що закладені в мемах воєнної тематики як різновиду Інтернет-дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтернет-дискурс – розуміємо як особливий вид віртуальної комунікації, яка здійснюється споживачами Інтернет мережі через масмедійний простір. Завдяки йому у масову свідомість імплементуються думки, судження, стереотипи та навіть забобони щодо суспільних, соціальних, політичних, етнічних та інших груп (Стаднік, 2016: 64).

Воєнний дискурс, слідом за Стаднік І., визначаємо як мовленнєве утворення (усне або письмове), що стосується сфери ведення бойових дій (воєнного конфлікту), репрезентується вербальними та невербальним засобами вираження, актуалізується у певному ситуативному контексті зі збереженням конкретного прагматичного потенціалу та розповсюджене у засобах масової інформації (Стаднік, 2016: 64).

У контексті нашої розвідки ключовим є поняття «мем». Термін був уведений в науковий обіг біологом Доукінзом Річардом у 1976 році у книзі "The Selfish Gene" («Егоїстичний ген») (Dawkins, 2006: 121). Маючи візуальну складову, мем формує у свідомості людини певні асоціативні зв'язки з його досвідом, соціальною інформацією і деякою мірою впливає на його судження.

До специфічних рис мему як медіа утворення Бек Д. відносить те, що (цит. за Стаднік, 2016: 64):

1) меми з'являються у комунікативному просторі;

2) подекуди вони уособлюють певні емоції через авторське бачення проблеми;

3) формують певну соціальну свідомість і мають вплив на людей;

Наукові здобутки Ламсдена Ч., Лінча А., Блекмора С., Грейвз К., Дюрема У., Ембера К. Р., Деннета Д. присвячені дослідженню мемів.

Меми в Інтернет-дискурсі використовуються задля реалізації певної мети. На підставі власного досвіду та додаткових фонових знань, споживач інтернет-мережі декодує інформацію, поширену імпліцитно через меми. Дацкевич І. аналізує передачу споживачами певної інформації через меми як прояв нової масової «comment-культури», яка спричиняє відсутність власної думки і створення масової штучної свідомості.

В Інтернет-дискурсі меми трактуються як мотиваційні слогани, які розповсюджуються через Інтернет-мережі і впливають на світобачення реципієнтів. У науці існують різні таксономії мемів:

1) мемплекси (англ. memeplex – «меметичний комплекс») – глобальні культурні пласти, об'єднані у взаємопов'язаний культурний комплекс, наділений певним соціальним значенням;

2) меми локального рівня, що є структурними елементами мемплексів, які володіють внутрішніми зв'язками;

3) медіа-меми, що поширюються пресою, радіо, телебаченням, в Інтернеті (Дзюбіна, 2023).

Структурно меми поділяються на:

1) креолізовані меми (зображення + текст), що мають вербальний, візуальний, та навіть музично-звуковий компоненти.

Іноді такі меми стають афоризмами або крилатими виразами, якими обізнані споживачі Інтернет-дискурсу;

2) власне текстові меми, що виникають на основі креолізованого мему, чи мають вільну етимологію (Дзюбіна, 2023). Структурно ускладнені такі типи мемів можна розглядати як у культурній, так і у власне мовній площині.

У контексті нашої розвідки розглядаємо креалізовані медіа-меми, що репрезентують воєнний дискурс у віртуальному просторі та відображають події в Україні в 2022–2023 р.р.. Воєнний дискурс, слідом за Стаднік І., визначаємо як мовленнєве утворення (усне або письмове), що стосується сфери ведення бойових дій (воєнного конфлікту), репрезентується вербальними та невербальним засобами вираження, актуалізується у певному ситуативному контексті зі збереженням конкретного прагматичного потенціалу та розповсюджене у засобах масової інформації (Стаднік, 2016: 64).

Факт безпосередньої російської агресії проти українського народу імпліковано у поданому мемі. На малюнку зображено всесвітнього лідера нацизму – А. Гітлера, який підбадьорює президента РФ В. Путіна. У цьому креалізованому тексті імплікується ідея про те, що Путін є послідовником німецького фюрера, а їх стратегії та тактики ведення війни мають аналогічний характер. Хоча світ та століття змінилися, російський президент послуговується досвідом німецького канцлера через що його і порівнюють з послідовником ідей Гітлера. Так, поданий мем не містить вербального компонента, але реалізується через візуальну складову, яка носить алегоричний характер «Путін як дитя нацизму».

Поряд з цим, наведений мем містить зображення президента РФ в образі старої жінки, яка з'їхала з глузду своїми погрозами знищити світ ядерною зброєю і яка доживає свій вік у будинку для літніх людей. Вербальна складова імплікує думку про те, що весь світ вважає президента РФ неадекватною розумово хворою людиною, адже використання ядерної зброї становить небезпеку не лише для України, а й для усього світу.

Вагома кількість мемів присвячена легендарній Чорнобаївці, яку знає увесь світ як місце знищення чисельної кількості російської важкої техніки. Всім цікаво побачити те загадкове місто, куди потрапляють у пастку російські воїни. Більше 25 разів армія РФ мала поразку в цій місцевості, що надало Чорнобаївці статусу легендарної та містичної локації.

Декодування інформації у поданому медіамемі уможливлюється саме через візуальне наповнення цього тексту. Адже у ньому зображено героя відомого американського кінофільму Білла Нюррея «День бабака», який за сценарієм проживає кожен свій день однаково. Цей зміст підтверджує безпосередньо зображення цієї тварини – бабака, до якої звертається герой. Однакові події в Чорнобаївці порівнюються з Днем бабака, що актуалізує семантичне наповнення відомого ідіоматичного виразу *Groundhog day.* Метафорична розмова між цими персонажами додає іронічної спрямованості висловленню та вказує на іронічність подій, що відбуваються в Чорнобаївці – росіяни згодні наступати на ті ж самі граблі багато разів.

Схожий зміст несе інший медіа-мем про Чорнобаївку. Цей мем нагадує російським агресорам, що куди б вони не пішли – всюди їх чекає знищення, бо Чорнобаївка стала символом поразки ворога. До того ж, у поданому медіа-мемі актуалізується відомий архитиповий казковий сюжет слов'янської культури, де герой завжди знаходився на перехресті і повинен був зробити вибір свого шляху. Тому за допомогою символу стрілки показано різні напрями просування російського війська, а вживання вже відомого пункту – Чорнобаївка імплікує подальший хід подій, у яких російська армія зазнає поразки. Це демонструє впевненість та рішучі дії воїнів ЗСУ.

Багато героїчних подій зроблено і громадянами нашої країни. Варто згадати бабусю, яка склянкою з огірками збила ворожій дрон, або тракториста, який своїм трактором викрав танк РФ і передав його до розташування ЗСУ. Цю інформацію відображає репрезентований медіа-мем з вербальним компонентом FINDERS – KEEPERS, що натякає на відомий вираз *You find it, you keep it.* У такий спосіб звичайні люди стають героями цієї війни, які не тільки знайдуть, а й збережуть для ЗСУ всю потрібну зброю. Цю думку інтерпретовано і в іншому медіа-мемі через гумористичне зображення викрадення російського корабля звичайним трактором. Даний медіа-мем імплікує ідею неперевершеності воїнської сили і духу українців.

Протистояння і опір, який завдає ворогам український народ, викликає шану всього цивілізованого світу. І не дивно, що контент цього мему нагадує всім: Україна непереможна, бо на її захист стають всі – від малих до великих. Зображені у медіа-мемі діти – представляють ті підрозділи, які боронять нашу країну, починаючи від Національної Гвардії, представників Тероборони та врешті-решт навіть фермерські сили підтримують і захищають Україну. Останні – репрезентують найбільшу загрозу армії РФ, що реалізує додатковий іронічний підтекст у цьому прикладі. Таку країну ніколи ніхто не переможе, адже в неї навіть діти на захисті своєї ідентичності.

Цікавим є представлений поряд медіа-мем, який відомий американський письменник С.Кінг декодував сатирично як вітання від української жінки російським військовим, що окупували Україну. Але у всіх культурах світу жест, яким літня жінка вітає ворогів, має негативну конотацію, що імплікує ставлення звичайного українського народу до «російських визволителів».

Окрім наведених медіа-мемів, в інтернет просторі поширенні меми які імплікують ставлення світової спільноти до воєнних подій в Україні. Зокрема, у поданому мемі зображено, на перший погляд, типову романтичну розмову між чоловіком та жінкою, у якій чоловік зізнається у своїх почуттях. Прихований смисл передається за допомогою зображення українського прапору та напису *NATO*. У такий спосіб імплікується ставлення Української держави до Альянсу і прагнення вступити до його складу. Натомість дівчина, яка сприймає зізнання чоловіка як дружні відносини і нічого більше, актуалізує образ НАТО, яке підтримує нашу країну та не квапиться прийняти її до свого складу. Це свідчить про неефективність дій Альянсу стосовно нашої країни. Таку ж ідею репрезентовано в інших медіа-мемах, які передають реальну сутність допомоги Європейського Союзу та інших країн, котрі дають лише озброєння як підтримку українським військовим, але не втручаються самі у війну. Україна вимушена захищати свої території що показано візуально за допомогою образу молодого хлопця, який тримає різні види зброї у своїх руках. Це імплікує думку про рішучість дій українського народу та недостатню ефективність допомоги інших держав.

Неодноразове прохання нашої країни закрити небо і надати літаки для захисту міст і населення країни залишається не почутим. У вербальному компоненті цього мему використовується гра слів*:* *air support* – повітряна підтримка (підтримка повітряних сил ООН), *you are doing great* – моральна підтримка українському народу для заохочення їхніх подальших дій. У такий спосіб обігрується лексема *support*, а обіцянки та допомога світової спільноти іронічно порівнюється з повітрям, яке складно побачити та відчути.

Підриви воєнних об'єктів на території РФ, місцеві називають хлопком. Завдяки грі слів зі зміною наголосу хлопок – хлопок, переклад цієї лексеми вже має аналог в українській мові як бавовна (від російського – хлопок). На представленому нижче медіа-мемі з Twitter гумористично зображено великі клубки бавовняних ниток, які йдуть

в небо замість клубків диму від підриву Кримського мосту. Вербальна складова *Cotton Season* метафорично обігрує лексему cotton, яка окрім вибуху позначає також літній період носіння бавовняних виробів.

Отже, приховані смисли в мемах воєнної тематики в Україні реалізуються стилістичними засобами (алегорія, метафора, іронія, гра слів) та інтертекстуальними посиланнями, відображаючи реальну сутність подій, що відбуваються. Будучи продуктом певних воєнних подій, репрезентовані медіа-меми унаочнюють сприйняття українською спільнотою життя в країні.

Висновки. Візуальний та вербальний компоненти Інтернет-мема взаємодіють один з одним і мають у більшості випадків синсемантичний тип відношень. Вербальний компонент фіксує інформацію та мотивує Інтернет споживача до роздумів. Натомість, візуальний компонент несе певну інформацію, яка по-різному інтерпретується реципієнтами, залежно від індивідуального сприйняття людиною навколишньої дійсності та рівня його обізнаності даною проблемою. Аналіз мовного матеріалу показав, що для реалізації прихованих смислів в медіа-мемах воєнної тематики використовуються різноманітні стилістичні засоби: алегорія, гра слів, іронія, алюзія, метафора. Викриваючи соціальні негаразди, інтернет-меми воєнної тематики репрезентують реальне ставлення інших країн до війни, в іронічній манері представляють лідера ворожої держави, гумористично передають непереможність духу українського народу та впевненість нашої країни на перемогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюбіна О.І. Класифікація, структура та функціонування інтернет-мемів в соціальних мережах Twitter та Facebook. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/2/90.pdf (дата звернення: 17.07.2023)
2. Потапенко С.І. Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти : монографія. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. 391 с.
3. Селезньова О.М. (2022). Термін «медіа-простір»:теоретичний підхід. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 70, 359-363. Retrieved from https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/05/59.pdf.
4. Стаднік, І. О. (2016). Лінгвістична відповідність понять «воєнний дискурс» vs «військовий дискурс». Science and Education a New Dimension. Philology. IV(22) (99). 63–66.
5. Шевлякова Ю.О. (2013). Особливості дискурсу Інтернет-ЗМІ (на матеріалі англомовних он-лайн журналів для підлітків). *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Серія «Філологічна».* Вип. 38. 239–242.
6. Швелідзе, Л. Д. (2020). Кооперативні комунікативні стратегії взаємодії соціальних мережах (на матеріалі дописів українських й американських користувачів). *Вчені записки ТНУ імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство*. 31(70) (4). Ч. 3. 117–121. Retrieved from https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-3/21
7. Anapol, A. (2022). “Stay Alert, Control the Virus, Make Memes”: A Multimodal Discourse Analysis of UK Internet Memes during COVID-19 Pandemic. In S. Tan, & K. L.E.M. (Eds.), *Discourse, Modes, Media and Meaning in an Era of Pandemic* (pp. 227–244). Routledge.
8. Dawkins R. (2006). The Selfish Gene. Oxford University Press. 384 p.
9. Zollinger, A. (2021). Multimodality on the Internet: Recent Meme Genres as Tools for Online Tools for Online Communication. Mémoire de maîtrise. Université de Lausanne.

REFERENCES

1. Dzubina O.I. Klasyfikatsiia, struktura ta funktsionuvannia internet-memiv v sotsialnykh merezhakh Twitter ta Facebook. [The classification, structure and functions of internet-memes in social media Twitter and Facebook] URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/2/90.pdf (дата звернення: 17.07.2023) [in Ukrainian]
2. Potapenko S.I. (2009). Suchasnyi anhlomovnyi media-dyskurs: linhvokohnityvnyi i motyvatsiinyi aspekty : monohrafiia. [Modern English-speaking media discourse: linguocognitive and motivation aspects: monograph] Nizhyn: NDU imeni Mykoly Hoholia, 2009. 391 s. [in Ukrainian]
3. Seleznova O.M. (2022). Termin «media-prostir»:teoretychnyi pidkhid. [Term “media-space”: theoretical approach] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. 70, 359-363*. Retrieved from https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/05/59.pdf. [in Ukrainian]
4. Stadnik I. O. (2016). Linhvistychna vidpovidnist poniat «voiennyi dyskurs» vs «viiskovyi dyskurs». [Linguistic consistency of term «war discourse» vs «military discourse»] Science and Education a New Dimension. Philology. IV(22) (99). 63–66. [in Ukrainian]
5. Shevlyakova Yu. O. (2013). Osoblyvosti dyskursu Internet-ZMI (na materiali anhlomovnykh on-lain zhurnaliv dlia pidlitkiv).. [Peculiarities of Internet mass media discourse (Case study of English-speaking magazines for teenagers)] Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»]. Seriia «Filolohichna». Vyp. 38. 239–242 [in Ukrainian]
6. Shvelidze L.D. (2020). Kooperatyvni komunikatyvni stratehii vzaiemodii sotsialnykh merezhakh (na materiali dopysiv ukrainskykh y amerykanskykh korystuvachiv). [Cooperative communicative strategies of interaction in social media (based on Ukrainian and American users’ posts] Vcheni zapysky TNU imeni V. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia.

Sotsialni komunikatsii. Porivnialno-istorychne i typolohichne movoznavstvo. 31(70) (4). Ch. 3. 117–121. Retrieved from https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-3/21 [in Ukrainian]

7. Anapol, A. (2022). “Stay Alert, Control the Virus, Make Memes”: A Multimodal Discourse Analysis of UK Internet Memes during COVID-19 Pandemic. In S. Tan, & K. L.E.M. (Eds.), Discourse, Modes, Media and Meaning in an Era of Pandemic (pp. 227–244). Routledge.

8. Dawkins R. (2006). The Selfish Gene. Oxford University Press. 384 p

9. Zollinger, A. (2021). Multimodality on the Internet: Recent Meme Genres as Tools for Online Tools for Online Communication. Mémoire de maîtrise. Université de Lausanne.